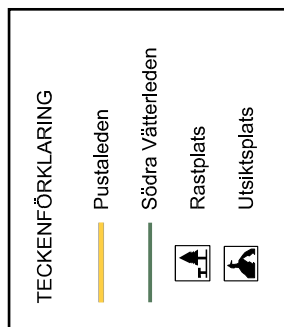
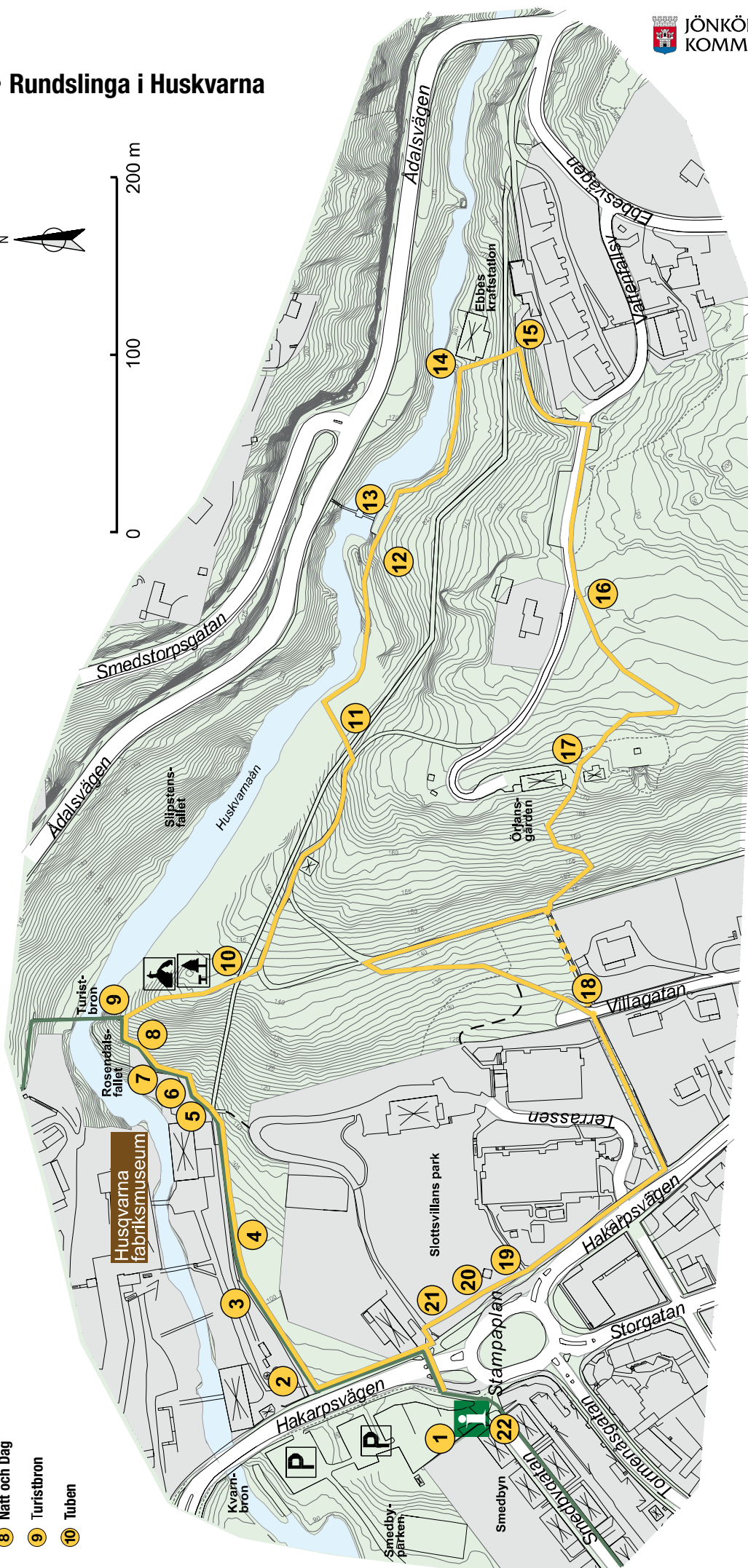

Pustaleden

Vandringsled (1,7 km) • Rundslinga i Huskvarna

- 1 Parkering med karta och information.
- 2 Husqvarna Kraftstation
- 3 Husqvarna Vapenfabriks AB
- 4 Thamens port
- 5 Smedjan
- 6 Vapenverkstaden
- 7 Huskvarnaån
- 8 Matt och Dag
- 9 Turistbron
- 10 Tuben
- 11 Huskvarnafallen
- 12 Strömstare och forsårla
- 13 Husqvarna gamla kraftstationsdamm
- 14 Ebbes kraftstation och vaktkuren.
- 15 Ebbes Bruk
- 16 Floran på Pusta kulle.
- 17 Örjansgården
- 18 Tjänstemannavillorn
- 19 Brunnpaviljongen
- 20 Slottsvillan
- 21 Fridlysta bokar
- 22 Smedbyn

Pustaleden

Vandringsled (1,7 km) • Rundslinga i Huskvarna

Sträckning: Start och mål vid Smedbyn i Huskvarna. Leden går längs med mäktiga Huskvarnaån.

Pustaleden är en naturskön vandringsled som utgår från Smedbyn och fortsätter förbi flera intressanta kulturhistoriska minnesmärke i Huskvarnaåns dalgång. Huskvarna AB's industribyggnader och Slottsvillan från slutet på 1800-talet är några av de sevärdheter som kan upplevas utmed ledens sträckning.

Den mäktiga Huskvarnaån har en total fallhöjd på 116 meter och området präglas av en intressant flora.

Sevärdheter utmed leden

- 1 Parkering** med karta och information.
- 2 Huskvarna Kraftstation.** Byggnaden uppfördes 1913-14 av vapenfabriken. Hela fallhöjden mellan intagningsdammen och Vättern togs i anspråk. Stationen var tänkt att även förse stadens bostäder med el. Men först 1917 hade de flesta stads elektrisk belysning. Jönköping däremot tecknade avtal om en årlig leverans av minst 1 000 kW. Polisstationen och salutorget fick tidigt el. Även en del av bolagets tjänstemän fick det s k "herraljustet", som arbetarna kallade det. 1969 upphörde driften och ersattes med en modernare anläggning.
- 3 Huskvarna Vapenfabriks AB.** Under 1620-talet hade Kronan försökt få kontroll över vapentillverkningen genom att anlägga gevärsfabriker i några städer, däribland Jönköping. Tillverkningen flyttades till fallen i Huskvarna år 1689. I en blandning av hantverk och manufaktur utfördes vissa arbeten i smedjor och borrvindor längs ån, andra av smeder och stockmakare i egna verkstäder. 1757 sålde Kronan fabriken till en privatperson. 1877 blev Wilhelm Tham verkställande direktör för Huskvarna Vapenfabriks AB. Han ville göra företaget oberoende av vapenkonjunkturerna genom tillverkning av andra produkter. Man började med spisar, kaminer och symaskiner. Vid slutet av 1800-talet tillverkade Huskvarna Sveriges mest sålda symaskin. Cykeltillverkningen började 1896 och motorcykeltillverkningen, som gav fabriken världsrykte, startade 1903. Gräsklippare tillverkades från år 1918. Under 2:a världskriget tillverkades olika typer av vapen och då startade också tillverkningen av disk- och tvättmaskiner. Motorsågstillverkningen började 1959.
- 4** Här fanns under Huskvarnadirektörerna Wilhelm och Gustaf Thams tid en träport, i folkmun kallad **Thamens port**. Den ende som hade nyckel till porten var direktören själv och han gick dagligen genom den till företaget.
- 5 Smedjan** är från 1870-talet. På husets fasad finns inmurade champagneflaskor, troligen som ren dekor. Smedjan byggdes 1890 samman med ett turbinhus som gav el för både maskindrift och belysning i fabriken.
- 6 Vapenverkstaden** uppfördes 1868. Redan vid mitten av 1600-talet började vattenfallen användas för Kronans anläggningar och 1689 anlades Huskvarna Gevärsfaktori. Vapenverkstaden omges av flera större fabrikskällor, uppförda 1890-1920.
- 7 Huskvarnaån** avvattnar en rad sjöar på sin väg från Fredriksdalssjön i Nässjö till utloppet i Vättern. Vattenområdets areal är 663 km² varav sjöarealen är 50 km². Huskvarnaån är ett av Vätterns största tillflöden. Den totala fallhöjden i de åtta fallen är 116 meter, den största i södra Sverige. Vid riklig vattenföring i ån kan vi också idag ana hur fallen och ån såg ut före kraftverksepoken. I ån finns flera jättegrutor av vilka det största finns i Brudslöjan. Den har en öppning på 1,5-1,8 meter och har ett uppmätt djup på 5,18 meter. Jättegrutorna är

Pustaleden utgår från parkeringsplatsen vid Smedbyn och är 1,7 km lång. Den är markerad i terrängen med gula målade stolpar och pilar. Utefter leden finns bänkar och rastplatser samt ett 20-tal skyltar med information om natur och kultur. På vissa avsnitt förekommer trappor och leden är delvis kuperad.

Huskvarnaån har en total fallhöjd på 116 meter.

riksintresse för naturvården.

- 8** Kovalen **Natt och Dag** har en utbredning från Skåne och vidare i ett band utmed ostkusten upp till Gävletrakten. Den är en karaktärsväxt i lövkogsbryn, lövängar och beteshagar.
- 9** Nuvarande **turistbro** uppfördes 1986 och är ca 50 m lång. Här fanns tidigare en träbro, byggd av vapenfabriken 1920. Redan 1886 lät brukspatronen anlägga trappor och gångstigar för turister.
- 10** **Tube**n anlades 1968-69 av Huskvarna AB. Tube'n är 717 meter, av stål, och har en kapacitet på 16 m³/sekund. Fallhöjden är 116 meter och produktionen är 55 miljoner kilowattimmar under ett nederbördsrikt år. Det motsvarar uppvärmningen av drygt 2 000 familjssvillar.
- 11** **Huskvarnalfallen** är en kanjon dal som är unik för södra Sverige. Variationen av olika livsmiljöer, biotoper, är stor och vattenfallsskogen i den bergiga sprickdalen präglar naturen. Här finns höga biologiska värden genom en mossflora knuten till forsdimma, översilade lodytor, en berggrund med basisk grönsten och en mullrik ädellövskog. Viktiga biotoper framför allt för vedlevande insekter, lavar, mossor och svampar är jätteträd, död ved av grova träd och hålträ med mulm, ett trämjöl som bildas av insekternas gnag i det murkna träet. Ädellövträ är till exempel ek, lind, alm, lönn och bok.
- 12** **Strömstaren** häckar vid mindre vatten, och kan med lite tur ses i Huskvarnaån. Den är sällsynt som häckfågel i södra Sverige men blir gradvis vanligare norrut. **Forsärlan** håller, som namnet antyder, till vid åar och bäckar med strömmande vatten. Inom Huskvarnaåns fallområde häckar nu 3-4 par årligen.
- 13** **Huskvarna gamla kraftstationsdam** anlades år 1890. Samma år köpte Huskvarna Vapenfabrik vattenfall, damm och dammfåsten av dåvarande Stensholms Pappersbruk. Den slingrande **Ådalsvägen** byggdes som statens nödhjälpsarbete åren 1921-23. Den har kallats "södra Sveriges vackraste landsväg". I arbetet deltog några av de 400 arbetare som permitterades från Huskvarna Vapenfabrik. Vägen byggdes om åren 1966-68.
- 14** **Ebbes kraftstation** byggdes av Munksjö AB i Jönköping åren 1902-03. När den togs i drift 1906 var den södra Sveriges största, med en kapacitet på 3 x 70 hk. Elkraften överfördes via en högspänningsledning till pappersbruket i Jönköping. Kraftstationen byggdes om 1947. 1969 upphörde driften. För skydd mot sabotage eller flyganfall under andra världskriget byggdes omkring 1940 den lilla **vakturen**.
- 15** **Ebbes Bruk.** Namnet "Ebbes" förekommer redan på 1700-talet. En muntlig folktradition berättar att dansken Ebbe med sitt folk på 1560-talet motades av svenskarna utför den lodräta ättestupan, som bergväggen här bildar ner mot ådalen. Under 1600- och 1700-talen låg Ebbes "bol" och kvarn under Stensholms säteri. Bruket, som

fick namn efter kvarnen, anlades i mitten av 1800-talet. På 1880-talet övertog industrimannen Carl Friedländer och ingenjören Carl Laurenius produktionen vid bruket. Man tillverkade kaminer, spisar, grytor m. m. Under brukets storhetstid på 1930-talet uppgick antalet anställda till 125 st. Verksamheten flyttades till Oskarshamn 1966.

16 **Pusta kulle** har en rik och omväxlande flora, beroende på det geologiska underlaget, lokalklimat och jordmån. De äldre ekarna är förmodligen en rest av forna ekhagar som delvis avverkats och/eller planterats igen med gran.

17 **Örjangården.** Vapenfabriken upplät en tomt på Pusta Kulle till Huskvarna scoutkår och från hösten 1934 arbetade både ledare, scouter och föräldrar med ryggstugan. Idag bedrivs scoutverksamheten tillsammans med Hakarps scoutkår. Årets största arrangemang är valborgsmässofirandet.

18 **Tjänstemannavillorna** utmed Villagatan byggdes av Huskvarna Vapenfabrik under perioden 1900-1932. De äldre villorna har oregelbundna fasader med liggande och stående panel. Taken är osymmetriska och klädda med plåt eller tegel. Husen har ofta balkonger, torn, frontespiser och detaljer i snickarglädje.

19 **Brunnspaviljongen** byggdes efter ritningar av Birger Damstedt. Paviljongen användes vid brunnsdrickning som förekom vid källorna från 1890 till 1920-talet på den intilliggande tomten. 1988 flyttades paviljongen till Slottsvillans park.

20 Mellan åren 1893 och 1896 uppfördes **Slottsvillan** som bostad åt brukspatron Wilhelm Tham. Byggnaden är två respektive tre våningar hög och asymmetriskt utformad med utskjutande fyrkantiga och runda torn samt mönstermurade skorstenar. Villan och parken är delvis utformade efter engelska förebilder. Numera är fastigheten i privat ägo bortsett från nedre delen av parken som ägs av Jönköpings kommun.

21 I Slottsvillans park står **tre bokar** som fridlystes som naturminne 1959. Träden är märkta med en oval skylt med texten "Naturminne, fridlyst enligt lag". På bokarna finns några ovanliga svampar, bl.a. skillerticka.

22 **Smedbyn**, förr kallad Faktorbyn, uppfördes 1694-1702. Arkitekt var landshövding Erik Dahlbergh. De första byggnaderna var av låg kvalitet och ersattes redan 1759-72 med de ännu bevarade husen i Smedbyn. Varje länga inrymde fyra lägenheter om ett rum och kök. Här hade smederna både sin bostad, smedja, sina husdjur samt kålgård. Söder om bostadslängorna ligger tre trimrade smedjor från 1800-talets första del. I Smedbyns västra del ligger sex mindre bostadshus, byggda på 1860-talet.

Idag finns här konstgalleri, kafé, ateljéer och butiker. Sedan 1978 ägs Smedbyn av Jönköpings kommun. Vissa byggnader ägs av Galleri Smedbyn och Appelbladiska smedjan ägs av Huskvarna Hembygdsförening.